

Recursos Rurais

Cursos e monografías do IBADER

O desenvolvemento rural de Galicia

Recursos Rurais

Cursos e Monografías do Instituto de Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural (IBADER)

Comité Editorial

Dirección

Pablo Ramil Rego
Inst. Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural
Departamento de Botánica
Universidade de Santiago de Compostela

Secretaría

Mª Elvira López Mosquera
Inst. Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural
Departamento de Producción Vexetal
Universidade de Santiago de Compostela

Membros

Carlos Alvarez López
Inst. Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural
Departamento de Enxeñería Agroforestal
Universidade de Santiago de Compostela

Rafael Crecente Maseda
Departamento de Enxeñería Agroforestal
Universidade de Santiago de Compostela

Elvira Díaz Vizcaino
Inst. Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural
Departamento de Botánica
Universidade de Santiago de Compostela

María Luisa Fernández Marcos
Inst. Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural
Departamento de Edafoloxía
Universidade de Santiago de Compostela

Agustín Merino García
Inst. Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural
Departamento de Edafoloxía
Universidade de Santiago de Compostela

Antonio Rigueiro Rodríguez
Inst. Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural
Departamento de Producción Vexetal
Universidade de Santiago de Compostela

Luciano Sánchez García
Inst. Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural
Departamento de Producción Animal
Universidade de Santiago de Compostela

Dirección para envíos postais:

IBADER
Instituto de Biodiversidade
Agraria e Desenvolvemento Rural
Universidade de Santiago de
Compostela
Campus Universitario s/n.
E 27002 Lugo, Galicia (Spain)

IBADER
Instituto de Biodiversidade
Agraria e Desenvolvemento Rural

Comité Científico Asesor

Dr. Juan Altarriba Farrán
Dpto. Producción Animal
Universidad de Zaragoza

Dr. José Manuel Barreiro Fernández
Dpto. de Organización de Empresas
Universidade de Santiago de Compostela

Dr. Christian Buson
Institut de l'Environnement
Liffrée, Francia.

Dr. Emilio Chuvieco Salinero
Dpto. de Geografía
Universidad de Alcalá de Henares

Dr. Estanislao De Luis Calabuig
Dpto. de Ecología
Universidad de León

Dr. Francisco Díaz-Fierros Viqueira
Dpto. de Edafología
Universidade de Santiago de Compostela

Dr. Javier Esparcia Pérez
Dpto. de Geografía
Universidad Politécnica de Valencia

Dra. Dalila Espirito Santo
Instituto Superior de Agronomía
Universidad Técnica de Lisboa

Dra. María Teresa Felipó Oriol
Dpto. de Edafología
Universidad Politécnica de Cataluña

Dr. Eduardo Galante
Centro Iberoamericano de la Biodiversidad
Universidad de Alicante

Dr. Domingo Gómez Orea
Dpto. de Proyectos y Planificación Rural
Universidad Politécnica de Madrid

Dr. Helena Granja
Dpto. de Geología
Universidade do Minho

Dr. Jesús Izco Sevillano
Dpto. de Botánica
Universidade de Santiago de Compostela

Dr. Knut Kryzywinski
Botanisk Institut
Universidad de Bergen, Noruega

Dr. Jaume Lloveras Vilamanyá
Producción Vegetal
Universidad de Lleida

Dr. Edelmiro López Iglesias
Dpto. de Economía Aplicada
Universidade de Santiago de Compostela

Dr. Felipe Macías Vázquez
Dpto. de Edafología
Universidade de Santiago de Compostela

Dr. Manuel Madeira
Instituto Superior de Agronomía
Universidad Técnica de Lisboa

Dr. Francisco Maseda Emil
Dpto. de Enxeñaría Agroforestal
Universidade de Santiago de Compostela

Dr. Guillermo Meaza Rodríguez
Dpto. de Geografía
Universidad del País Vasco

Dr. Diego Rivera Núñez
Dpto. de Botánica
Universidad de Murcia

Dr. Antonio Rodero Franganillo
Dpto. de Producción Animal.
Universidad de Córdoba

Dr. Isidro Sierra Alfranca
Dpto. de Producción Animal
Universidad de Zaragoza

Dr. Louis Trabaud.
Dpto. de Ecología.
Universidad de Montpellier

Dr. Eduardo Vigil Maeso
Dpto. de Producción Animal
Universidad de Zaragoza

Dr. Francisco Fraga López
Dpto. de Física Aplicada
Universidade de Santiago de Compostela

Recursos Rurais

Cursos e Monografías do Instituto de Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural (IBADER)

nº 4 decembro 2006 ISSN 1698-5427

Desarrollo rural en Galicia

Coordinación: Carlos José Álvarez López - Manuel Francisco Marey Pérez

Curso organizado polo Instituto de Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural (IBADER), coa colaboración do Departamento de Enxeñería Agroforestal, a Escola Politécnica Superior, a Consellería de Medio Ambiente e Desenvolvemento Sostible e a Consellería de Medio Rural

Limiar

Dentro do ámbito da actividade investigadora e de divulgación do Instituto de Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural (IBADER) da Universidade de Santiago de Compostela, considerouse axeitado realizar dentro do ano 2006 un Curso de Verán sobre "Desenvolvemento rural en Galicia". Esta consideración partía desde dúas ópticas diferenciadas, por unha banda un cambio de orientación política da Administración Autonómica e por outra o interese de reflexionar sobre a situación actual e as perspectivas de futuro do noso medio rural a principios do século XXI.

Con esta iniciativa e a colaboración do Departamento de Enxeñería Agroforestal da Universidade de Santiago de Compostela desenvolveuse un programa moi ambicioso onde se intentaba que os diferentes axentes que interveñen no desenvolvemento do medio rural de Galicia puidesen intercambiar opinións e ideas no ámbito universitario, pero coas características propias dun curso de verán.

Afortunadamente a resposta foi significativa, tanto por parte do alumnado, polo seu número e variedade de procedencias, como dos diferentes relatores invitados. Podemos comentar e agradecer a participación e colaboración, prestada desde o primeiro momento polas Consellerías de "Medio Ambiente e Desenvolvemento Sostible" e "Medio Rural" da Xunta de Galicia, dos Colexios Profesionais, dos diferentes técnicos do ámbito agroforestal, dos representantes dos Centros Universitarios de formación, Centros de Investigación e Centros de Transferencia Tecnolóxica da nosa Comunidade; así como aos representantes sindicais e de diferentes compañeiros en labores universitarias que plasmaron desde diferentes ópticas o desenvolvemento rural de Galicia.

Este número da serie técnica da revista do IBADER, Recursos Rurais, contén os diferentes relatorios presentados no curso. É necesario advertir ao lector que froito da heteroxeneidade das ópticas dos participantes conteñen conferencias cun amplío abanico de criterios, desde documentos e traballos científicos, á enumeración de resultados ou actividades, así como exposición de propostas. O cal o converte nun documento adecuado para reflexionar sobre o futuro do medio rural galego.

Agradecer a todos os participantes no curso, o seu apoio, interese e entusiasmo, sinalando especialmente a aqueles relatores que aceptaron e cumpriron o compromiso de trasladar a súas conferencias a este documento.

Os directores do Curso, novembro de 2006

Nota

Francisco Rozados Rivas

A práctica cotiá do LEADER +

Recibido: 14 Outubro 2006 / Aceptado: 23 Novembro 2006
© IBADER- Universidade de Santiago de Compostela 2006

Resumo Neste documento ponse de manifesto como se pon en marcha unha iniciativa Leader nunha zona do interior de Galicia caracterizada pola importancia do monte e do sector forestal. O traballo adica especial importancia a xestión diaria que se leva a cabo polos xerentes para a posta en marcha das iniciativas que xurden no seu ámbito de traballo. Na primeira parte do traballo, o autor destaca a labor de divulgación que levan a cabo e que sen embargo non se pon de manifesto na capacidade emprendedora da poboación local. Na segunda parte, amósase os diferentes trámites polos que teñen que pasar os proxectos incorporando información relativa as características inherentes en cada unha das fases. Na última parte amósanse exemplos de iniciativas postas en marcha na zona e das dificultades para a posta en marcha das mesmas.

Palabras clave Iniciativa de acción local · trámites burocráticos · dificultades de comunicación · proxectos singulares

Abstract This document explains how a Leader initiative is implemented in an area of the interior of Galicia characterized by the relevance of forests and of the forestry sector. The work focuses particularly on daily management operations carried out by managers in order to set in motion the initiatives that arise in their field of action. In the first part of the paper, the author stresses that their diffusion efforts are not reflected in the entrepreneurship of local population. The second part of the paper addresses the different

bureaucratic procedures required. In such procedures, each project must provide information about the characteristics of every stage of the project. The last part of the paper provides examples of initiatives that have been implemented in the area and of the difficulties arisen during the implementation process.

Key words Local Action Initiative · Bureaucratic Procedures · Communication Problems · Singular Projects

Como todos sabedes, o Leader é un programa que se caracteriza por unha análise de cada comarca desde o punto de vista da súa realidade e das potencialidades con que conta esa comarca. Tamén se caracteriza por atender aquelas necesidades que nacen directamente da poboación rural a través dos seus axentes, das súas organizacións e institucións. Se hai algo que o distingue doutros programas e iniciativas é, precisamente, a ligazón coa poboación e a súa participación no chamado grupo de acción local, a través dunhas canles que son as asembleas xerais e que se organizan, ademais, en mesas sectoriais, onde están representados tódolos sectores productivos e non productivos. Estas características definen o perfil dun programa que se xestiona desde dentro da Comarca e cara adentro da Comarca. Os beneficiarios non son meros receptores pasivos das axudas do Grupo, senón que son parte integrada do propio grupo, verdadeiros protagonistas da acción. Este carácter fai que o grupo sexa o verdadeiro xestor, o verdadeiro actor do programa e por eso a responsabilidade dos resultados recae no mesmo grupo. Isto poderíase definir cun dos principios activos do Leader, que é o enfoque de abaixo a riba.

Ben, ata aquí, todo moi bonito e marabilloso, pero esto hai que adaptalo á práctica cotiá e, valga a redundancia, ó desenvolvemento do proceso de desenvolvemento. E, na práctica, ¿que é o que nos atopamos os xerentes e os equipos de xestión do Leader, e doutros programas de desenvolvemento, como o Proder ou o Agader? Pois atopamos "profanidade". Nós, tanto o equipo de xestión coma a Xunta Directiva do Grupo de Acción Local, facemos,

como tamén saberedes, un plan de xestión e un plan de divulgación do Leader polos distintos territorios municipais que constitúen a área de acción do programa. É dicir, imos ós concellos e ás fundacións, a asociacións que o reclamen (evidentemente, e por unha cuestión de tempo e de organización, no podemos ir a todas –no noso territorio son máis de duascentas, e nalgúns son aínda máis–, pero imos alí onde nos chaman e teñen interese porque os seus asociados estean informados sobre o programa), editamos material de información e divulgación, sinalamos o territorio a través de paneis informativos, colgamos información nos taboleiros dos concellos, editamos páxinas webs, informamos ós medios de comunicación, colaboramos coas revistas de difusión do Leader, en definitiva, promovemos o programa dentro do territorio. Pero eu creo que todo isto, todas estas actividades de divulgación e promoción, non teñen o eco que deberían de ter. E eso, ó final, ten como consecuencia que, agás certas excepcións, ninguén saiba realmente en que consiste o programa de desenvolvemento e as súas consecuencias para o territorio que representa. ¿Por que digo isto de maneira tan taxativa? Porque o certo é que, no contacto cos potenciais promotores e cos que veñen solicitar información para un posible proxecto, unha grande maioría só buscan e só pretenden a axuda, non lles importa un ápice o que o seu proxecto poida aportar ó desenvolvemento global do territorio. Nesto, poderíamos citar aquela frase de John Fitzgerald Kennedy, cando lles inquiría ós americanos: “Non penses o que América pode facer por ti, senón que podes facer ti por América”. Pois ben, aquí ninguén pensa que poder facer polo Leader, senón que pode facer o Leader por el, cuestión lexítima pero incompleta, claro. Por eso, coido que unha das funcións do equipo de xestión, e moi concretamente do xerente, é precisamente facerlle ver ó potencial promotor que forma parte dun todo, que o seu proxecto non é o único e que ha de estar integrado nunha conxuntura máis ampla que desenvolve o territorio. Creo que se trata dun “quid pro quo” enriquecedor en ámbolos sentidos: o promotor aporta a súa iniciativa, o seu proxecto, ó programa, e o programa incentiva ós promotores en forma de axudas para que aporten esa iniciativa, ese proxecto ó global do Leader ou do Proder.

Tamén supoño que sabedes os distintos pasos para que un determinado proxecto pase a formar parte do programa e perciba a súa subvención, pero non estaría demais repasalos:

En primeiro lugar, e trala intención dun solicitante de acollerse ó programa, hai un proceso de criba, isto é, unha preselección de posibles promotores, a través dun cuestionario que incide sobre as intencións, o tipo de investimento e as posibilidades de financiamento, entre outros factores. Isto quere dicir que, se un potencial promotor quere montar unha granxa, pois xa non podería acollerse ó Leader, por exemplo, porque o Leader non financia o sector primario. Se o proxecto que tenta presentar si entra dentro das directrices Leader, pero obsérvase que a súa capacidade de endebedamento para facer fronte ós fondos propios que tería que aportar é nula, evidentemente tampouco podería pasar esa criba. Con isto quero dicir que hai que mirar moito antes de facer a solicitude con quen se

atopa un, porque hai aventureiros que cren que isto é percibir unha axuda e nada máis, e nada máis lonxe que eso dun proxecto que ten que gardar unha serie de compromisos e cumprir unha serie de requisitos.

Se o promotor pasa esa criba primeira e necesaria, establecece unha baremación, que determinará, se resultase elixible, a porcentaxe de subvención que percibiría o seu proxecto. Nós temos un mínimo do 20 % e un máximo do 40 % para as accións productivas, e para as non productivas ata o 100 % da acción. Supoño que xa sabedes a diferenza entre estes dous tipos de acción e a quen van dirixidas cada cal.

Un segundo paso da tramitación xa oficial sería a elaboración dunha solicitude de Informe de Subvencionabilidade a AGADER, no que se verifica cada un dos datos sobre o promotor e o seu proxecto. Analízanse as súas características, encádrase na medida en que vai ir incluído se fose aprobado, obsérvanse os indicadores físicos e económicos, o seu matiz innovador, o seu carácter piloto, a súa transferibilidade, a creación de emprego, etc.

Estes documentos, alomenos no noso caso, son elaborados polo equipo técnico, e lévanse despois á Xunta Directiva para que manifieste a súa aprobación antes de seren enviados a AGADER.

Despois de seren enviados a AGADER e se a axencia expresa a súa elixibilidade, isto comunícase de novo á Xunta Directiva para que aprobe definitivamente o proxecto e se lle comunique ó promotor, que ten que conceder a súa aceptación.

Asínase entón un contrato de axuda entre o Grupo de Acción Local e o promotor, que terá un tempo de ano e medio para levar a cabo o seu investimento e cumprir tódolos requisitos que se lle esixen para que poida percibir a axuda.

Segue un período no que o promotor pon en marcha o seu proxecto e o grupo establece un control e un seguimento. Poderá haber certificacións parciais ou unha sóa única e final na que se xustifiquen técnica e economicamente o gasto que orixina o proxecto.

Finalmente, e alomenos por un período de cinco anos a partir do remate do proxecto, seguirá habendo controis e seguimento desa determinada acción para que siga cumprindo eses requisitos que lle garantiron a axuda.

Podemos falar da parte esencial, é dicir, cando entra en xogo a prospección ou a detección de promotores que teñan proxectos axustados ás directrices Leader, porque eso dependerá dos territorios. Por exemplo, nun territorio rural, pero máis ou menos próximo a un contorno urbano, será menos difícil atopar un promotor cun proxecto innovador que no territorio rural do interior como é o que desenvolve o Leader + Montes. No noso caso, o eixo federador é a valorización dos recursos locais sobre o espazo homoxeneizador que é o monte, a través do seu triple uso, a saber: o uso produtivo ou económico, o uso social e o uso ecolóxico ou conservacionista.

Sempre aparece algún proxecto que se sae da norma e que, por eso mesmo, debe ser contemplado con certa simpatía. Por exemplo, nós detectamos un que pretendía reciclar biomasa forestal, desde unha experiencia previa traída pola empresa matriz desde Portugal. Trátase de Leal y Soares S.L., que se instalou no concello da Estrada e que foi un dos primeiros en propoñer unha boa opción, sempre pensando en que este concello é o centro do moble de Galicia, polo tanto ten que haber abundancia de aserradoiros e fábricas que se desfagan de sobrantes de cortezas, e tamén pensando en que, nas terras da redonda, hai moitos montes e moitos bosques de onde poden tirar as cantidades que precisan para facer viable o seu negocio de reciclaxe.

Outro proxecto que xurdiu xa nos primeiros meses do programa foi unha fábrica que rexentaban catro irmáns, e que era unha comunidade de bens que houbo que pasar a Sociedade Limitada (naquel momento as comunidades de bens non eran subvencionables, agora si o son). Traballaban o vidro de xeito artesanal, en diversas modalidades que ían desde parabrisas para iates (naquel intre eran a única firma que os facía en España) ata cinceiros artísticos e xoias de cristal, e tamén lavabos e accesorios de baño. Traballaban para Zara e son os encargados de facer os escaparates desta firma para todo o mundo (sabedes que Zara abre dúas ou tres novas tendas en algún recanto do mundo cada día). Tiñan un pequeno problema de produción, e era que, traballando artesanalmente só podían facer por exemplo a curvatura de vidro laminado en fornos que manexaban manualmente e calculando máis ou menos a vulto. Subvencionámoslles un autoclave para permitirles que ese proceso fose o máis científico e exacto posible, e deste xeito, con pouco

investimento, acadaron un enorme adianto e unha enorme mellora na súa capacidade competitiva, ademais de xerar novo emprego.

Citarei tamén un proxecto no que aínda estamos a traballar agora para pór en marcha, que é unha proposta de tenda-exposición de produtos artesáns e artísticos da zona e, a un tempo, central de reservas turísticas. Chámase Elite Rural e o promotor xa tiña outros proxectos en marcha relacionados tanto co turismo coma co artesanato: ten unha casa rural e unha cerería tradicional, cun lagar de cera do século XVII moi interesante e catalogado por Patrimonio. A partir desa experiencia, xurdiu esta actual.

Paréceme tamén interesante un proxecto non produtivo que se nos presentou recentemente, e que está en AGADER para o trámite de subvencionabilidade, que é un observatorio astronómico de importante nivel, promovido pola Asociación de Astrónomos Rías Baixas. Tería o segundo maior telescopio de España e ofrecería os seus servizos a toda Galicia.

Hai outros proxectos tamén de certa relevancia pero que non temos espazo para comentar, coma unha vivenda comunitaria con oito prazas para a terceira idade, un proxecto non produtivo de recuperación de solos contaminados, en concordancia co uso conservacionista ou ecolóxico ó que antes nos referiamos; unha cooperativa téxtil que xerou en torno ós catorce postos de traballo; unha empresa que se dedica a analizar os riscos laborais; a recuperación dunha carballeira centenaria; ou unha proposta de estudo de cultivos experimentais e creación de centro de estudos medioambientais, por parte da Fundación Galicia Verde, por poñer varios exemplos.